

BERGHS KERKDORP ZIET LIJDENSWEG NA 18 JAAR BELOOND

Weer wieken aan molen van Stokkum

ROB LUREMAN

Na 60 jaar zitten er weer wieken aan de Düffels-molen, een bakstenen grondzeiler op een 15 meter hoge heuvel annex molenbelt in het lieflijke grensdorpje Stokkum (gem. Bergh).

Het aanbrengen van de draaiende gevaarten is het sluitstuk van de eerste restauratie-fase en de voorbode van de tweede, die de molen – na de installatie van een compleet nieuw binnenwerk – weer geschikt moet maken voor de meel-productie.

De achtergronden van deze gebeurtenis tellen de herrijzenis van de Düffels-molen (Möll' op z'n Liemers) een beetje uit boven de doorsnee restauraties. Het is de kroon op het werk van een plaatselijke restauratie-commissie, die 18 jaar lang niet van opgeven wilde weten. De lijdensweg sterkte de leden slechts in hun volharding.

De restauratie maakt een eind aan wat door molenfanaten al werd omschreven als 'de schande van Stokkum': een onttakelde stomp, die door z'n hoge ligging alom tegenwoordig was in het zo rijk met natuurschoon gezegende dorpje tussen de Montferlandse heuvels en het Duitse deel van de Autobahn die wij Rijksweg 12 noemen.

PEPERBUS

In de hechte dorpsgemeenschap (1225 inwoners) werd de met een betonplaat afgedekte, wickloze romp wel vergeleken met een 'peperbus', maar dan van steen. Alleen de hele oude Stokkumers konden zich nog een 'draaiende' herinnering voor de geest halen. De jongeren wisten slechts van horen zeggen dat de 'olde Möll op de bult' in 1922 ontstaan was van zijn drijfwerk, in 1926 van z'n wieken en in 1987 van de rietgedekte kap. Secretaris/penningmeester *Henk Harmsen* van de Molencommissie Stokkum: 'De Düffels-Möll was destijds geen uitzondering op het lot dat zoveel malende gevaarten wachtte: de vooruitgang bracht de molenaar stoom en elektriciteit, de onberekenbare wind had als energiebron afgedaan'...

CRISISJAREN

De eerste opknappplannen voor de in 1861 door pachtmolenaar *Dorus Wintering* gebouwde molen dateren van vlak voor de oorlog. In de crisisjaren stierven ze een zachte dood. Pas in 1968 werd de draad weer serieus opgepakt. Een jaar later volgde de oprichting van de restauratie-commissie, die

Na 60 jaar zitten er weer wieken aan de Düffels-Möll. Rechts: het uit 1870 daterende muldershuis (Foto: Henk Westerveld, Aalten).

volledig herstel op f 90.000 becijferde. Niet beseffend dat het uiteindelijk bijna drie keer zoveel zou worden...

Het zat de commissie vanaf het begin niet mee. De Düffels-Möll, genoemd naar de molenaarsfamilie die eigenaar is, stond destijds niet op de monumentenlijst en het ministerie van (toen nog) CRM vond een verzoek daartoe van de gemeente Bergh allesbehalve urgent.

Dat had gevolgen voor de koers van het gemeentelijk kompas. 'Als het Rijk niet over de brug komt waarom wij dan wel?', was de overheersende redenatie.

De restauratie-commissie liet zich niet ontmoedigen en zocht elders vervangende

steun. Eerst, vergeefs, bij dezelfde rijksoverheid via de toen nog bestaande DACW. Later, met meer succes, bij de Gelderse Molencommissie, de Stichting Berghs Belang en bij het Prins Bernhardfonds. Er kwamen toezeggingen los – van Berghs Belang zelfs f 51.000 – en er werden nieuwe plannen gemaakt. Maar het ingeslagen restauratiepad had meer weg van een hindernisbaan. Terwijl de ene horde nog niet eens genomen was doemde het volgende obstakel al weer op. De afhankelijkheid, dankzij schakelsubsidies, van locale overheidssteun en een op onderlinge rivaliteit berustende zig-zagkoers binnen de gemeenteraad deden de zaak geen goed. Verwachtingen werden net zo gemakkelijk gewekt als de grond ingeboord. Het bracht de goedwillende steunverleners aan het twijfelen en de leden van de restauratie-commissie tot wanhoop. In 1980 leek, ondanks de plaatsing van de Düffelsmolen op de rijksmonumentenlijst, het pleit beslecht. De restauratie-commissie, vergrijsd en murw gebeukt door alle tegenslagen, viel bijna uiteen.

MULDERSHUIS

Gelukkig kon de zaak, onder de naam 'Molencommissie Stokkum', nieuw leven worden ingeblazen. De sponsors van weleer werden aan hun toezeggingen herinnerd, terwijl een inzameling onder particulieren en Duitse naobers f 41.000 opleverde. De bevolking van Stokkum liet daarbij zien waarin een klein dorp groot kan zijn. Het bracht spontaan f 2.500 bijeen. Toen vervolgens het muldershuis uit 1870, dankzij subsidie van de Gelderse Monumenten Commissie, tot restauratievoorbeeld werd gekozen leek niets het aanpakken van de Düffels-molen meer in de weg te staan. Leek, want dit keer dreigde de molen te sneuvelen onder het juk van de gemeentelijke bezuinigingen. Geharrewar over wel of niet maalvaardig restaureren leidde in een herzien investeringsschema tot een rode lantaarn-positie. Die degradatie maakte niet alleen de officieuze gemeente-

Het bevestigen van de wieken was een filmische gebeurtenis van de eerste orde

lijke toezegging van f 50.000 ongedaan. Het bracht ook de provinciale bijdrage – f 52.000 in de eerste fase – in gevaar.

Eind goed, al goed echter ook hier. Door een paar slimmigheidjes kreeg de molencommissie de plaatselijke overheid toch nog voor een kleine f 10.000 over de streep, waarna in augustus '85 molenbouwer *Vaags* uit Aalten daadwerkelijk met de restauratie kon beginnen.

Eerst werd de buitenmuur van een nieuwe bakstenen ommanteling voorzien en nog voor de winter inviel volgde de plaatsing van de bijna geheel gereconstrueerde rieten kap. De vlag ging in top op 28 juni van dit jaar toen de eerste restauratie-fase (totaal: f 154.000) werd afgesloten met het aanbrengen van de wiken. Voor Stokkum een gebeurtenis om niet licht te vergeten. Alles wat in het dorp over fototoestel of filmcamera beschikt toog naar de molenberg om het historisch moment voor het nageslacht vast te leggen.

Secretaris/penningmeester *Harmsen*: 'Vergeet niet dat veel Stokkumers er zes jaar geleden, toen de molen-commissie bijna exit was, al niet meer in geloofden. Die molen is met de kerk de trots van het dorp. Het is voor de bevolking toch een beetje een wonder, dat het allemaal gelukt is.'

(*Vervolg van pag. 213*)

BUITENLANDSE ARCHITECTEN

Een ander aspect van het plan-Duivesteijn biedt de keuze van architect. Ellerman, wiens uitbreidingsplan voor het stadskantoor op het Burg. de Monchyplein voorlopig op zij is geschoven, 'mag' voor het Spui-project worden betrokken. Wat die toezegging precies inhoudt, weet nog niemand. Of krijgen andere Nederlandse architecten een kans? Wie zal het zeggen? De heer Duivesteijn die onlangs met vijftig ambtenaren de stadsontwikkeling van Berlijn is wezen bekijken en ook nog een uitstapje naar Parijs heeft gemaakt om werk van de Spaanse architect *Bofil* in ogenschouw te nemen, heeft daarover in het openbaar zijn licht nog niet duidelijk laten schijnen. Hoe dit zij, de architectenwereld is al in rep en roer, wat te begrijpen is, maar in principe willen we geen bezwaar maken tegen het aantrekken van een buitenlander; men denke aan de Amsterdamse *Stopera* om ons tot dit voorbeeld te beperken. Bovendien, Den Haag heeft al eerder de Portugese architect *Alvaro Siza* voor stadsvernieuwing elders ingeschakeld.

Op die manier dreigt er van een min of meer evenwichtige architectuur aan het Spui niets terecht te komen. Van Mourik bouwt de concertzaal, Rem Koolhaas het danstheater en het naast gelegen hotel wordt door Carl Weber gebouwd.

(*Intussen bereikte ons het bericht, dat de architecten James Stirling en Norman Fos-*

De tweede opknop-fase – begroot op f 110.000 – kent geen gemeentelijke restauratie-perikelen meer. De nieuwgekozen, meer molenbewuste gemeenteraad van Bergh stelde in juli dit jaar royaal f 71.000 beschikbaar. De raadsleden prezen – het kan verkeren – de leden van de Stokkumse Molencommissie om hun doorzettingsvermogen. Die tweede fase, waarbij de provincie wederom diep in de beurs tast, omvat het aanbrengen van een compleet nieuwe maal-inrichting. *Harmsen*: 'Al het oude is verloren gegaan.'

De secretaris/penningmeester had nog dit najaar willen draaien, maar dat lukt niet. 'We mikken nu op de lente van '87, maar mogelijk wordt het toch eerder.'

Met de restauratie lijkt ook een andere langgekoesterde wens in vervulling te gaan: herstel van het aloude molenaarspad dat van het dorp naar de molen voert. De onderhandelingen met de grondeigenaren zijn gevorderd. 'Vergeleken met de problemen die we gehad hebben is dit', aldus *Harmsen*, 'een peuleschil.'

Documentatie: div. artikelen dagbladen De Gelderlander en De Graafschapbode, raadsstukken en notulen gemeente Bergh, informatie-materiaal Molencommissie Stokkum.

ter zich hebben teruggetrokken als deelnemer aan de uitgeschreven prijsvraag voor het beste ontwerp; ze vonden de hen toegemeten tijd – tot 1 december – te krap. Red.)

KOSTEN

En wat heeft de heer Duivesteijn van de kosten gedacht? Hij mikt op 225 miljoen gulden, maar dat bedrag is een volkomen slag in de lucht. Want: het stadskantoor op het Burg. de Monchyplein wordt dan afgebroken (na dertig jaar!) en op de plaats daarvan zal (sociale) woningbouw worden gepleegd (door *Bofil*?). *Luthmann's* niet voltooide stadhuis heeft indertijd ook tientallen miljoenen gekost; de sloop ervan zal ook de nodige miljoenen vergen. Daarbij dienen dan de miljoenen te worden gevoegd voor de sloop van het meubelmagazijn van *Hulshoff* en het kantoorgebouw van *Lummus* aan de Kalvermarkt, met ook nog de vergoeding aan deze twee eigenaren voor nieuwbouw elders. Het plan-Duivesteijn zal uiteindelijk – met de uitgaven voor een geheel nieuwe verkeerssituering – wellicht een half miljard gaan kosten en dat dan voor een stedenbouwkundig allegaartje.

De wethouder zeggen we dan ook graag na: 'in feite een krankzinnig plan'.

Of toch niet zo gek?

Als oud-Hagenaar, geboren in de Haagse voorstad Voorburg en nog altijd zeer betrokken bij het Haagse wel en wee, waag ik het de conclusies van *Van der Wielen* te relativeren. De schrijver geeft als voor-

naamste argumenten om het nieuwe stadskantoor niet aan het Spui te bouwen stedenbouwkundige en historische overwegingen. Historisch staat hij echter niet erg sterk, zoals uit zijn bijdrage zelf al blijkt. Immers bij de allereerste plannen waren B. en W. van de Hofstad al van mening, dat het Spui de beste locatie was voor het stadskantoor en ook architect *Berlage* was bereid hier te bouwen.

Maar ook stedenbouwkundig lijkt mij het Spui de beste locatie. In tegenstelling tot het Burg. de Monchyplein, dat nogal excentrisch ligt t.o.v. de binnenstad ligt de beoogde locatie aan het Spui zeer centraal. Het stadhuis zou middenin het nieuwe bruisende stadshart komen te liggen, dat wethouder *Duivesteijn* hier wil creëren. Zijn plannen voor dit nieuwe hart voor Den Haag spreken mij erg aan.

Een stadskantoor van architectonische allure kan samen met het nieuwe muziek/danstheater, dat hier komt, het nieuw te bouwen margetheater, en de hier geplande centrale bibliotheek een stadscentrum gaan vormen, dat een enorme impuls oplevert voor het thans verloederde centrum van Den Haag. Toen de plannen van *Duivesteijn* bekend werden reageerde de Haagse middenstand direct enthousiast. Opeens beginnen investeerders weer interesse voor dit gebied te krijgen.

Dat een nieuw stadskantoor een dood punt aan de stad zou toevoegen lijkt me onzin. Het tegendeel is het geval. Op de begane grond zijn restaurants, cafés en terrassen gepland terwijl de bibliotheek ook voor lewendigheid zowel overdag als 's avonds kan zorgen.

Verkeerstechnisch zie ik de zaak minder somber dan *Van der Wielen*. Onder het stadskantoor komt een flinke parkeergarage, die de garage onder de Hofvijver definitief overbodig maakt. Bovendien is deze plaats uitstekend te bereiken met het openbaar vervoer. En wat de financiën betreft heeft de wethouder voorgerekend, dat zijn plannen niet duurder zijn dan de bestaande, die uitgaan van uitbreiding van het huidige stadskantoor aan het De Monchyplein.

Dat het afschuwelijk lelijke *Lummus*-gebouw zal moeten wijken voor het stadskantoor lijkt me alleen maar een winstpunt. Ik heb me al twintig jaar geërgerd aan de saaie, bruut betonnen vormgeving van dat gebouw. Tenslotte ben ik het in één ding geheel met *Van der Wielen* eens. Het representatieve deel van het stadhuis staat natuurlijk aan de Groenmarkt. Dat blijft het visitekaartje van Den Haag.

Jaap Kamerling

Zojuist bereikte de redactie een nota over de Haagse binnenstad van de hand van o.m. de heer L. Molhuysen van de Vereniging Vrienden van Den Haag. Molhuysen, die directeur geweest is van Heemschut, ontwikkelt hierin een visie op de Haagse city, waarin een nieuw stadhuis goed past. In een volgende nummer laten we hem graag aan het woord.